Societăți culturale bihorene și rolul lor în promovarea cărții și lecturii publice. Reuniunea „Cele Trei Crișuri”

Claudia Florina POP

Universitatea din Oradea, Departamentul pentru Pregătirea și Perfecționarea Personalului Didactic
University of Oradea, DPP Department
Personal e-mail: doroftei_claudia@yahoo.com

Cultural Associations in the Region of Bihor County and their role in promoting the book and public reading. “Cele Trei Crișuri” Association

In the inter-war period the cultural associations in the region of Bihor County were offering real opportunities for communication and unlimited acces to book and information. Therefore there was always an active concern for cultural associations and libraries establishment, their existence being extremly useful for Romanians national cultural development in the western part of the country.

One of the most representative cultural association of the time was „Cele Trei Crișuri” Association which was quickly noticed in various area of inter-war period in the western part of the country. The many initiatives undertaken by the association, can be considered as modern forms of progress and enlightenment appropiate to the inter-war period. The foundation of libraries entered the sphere of interest of the association since its beginning. Thus, in 1920, in Oradea, a major public library works as the result of the „Cele Trei Crișuri” Association efforts.

Key words: Romanian cultural association, public library, Bihor County, book, information

Anii de dinaintea Revoluției de la 1848 au cunoscut încercări asiduue în ceea ce privește înființarea de societăți culturale în Bihor. Se făceau eforturi imense pentru a înființa astfel de asociațiuni, având în vedere, posibilitățile oferite de acestea, de realizare a unui contact direct cu publicul, și de culturalizare a acestuia, prin intermediul bibliotecilor[1], prin intermediul cărților publicate sub egida și sub îndrumarea membrilor societăților, și nu în ultimul rând, prin toate celelalte activități progresiste întreprinse de membrii societăților respective.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Transilvania fenomenul asociaționist capătă amploare. Apar acum societăți culturale la toate nivelurile și în toate mediile sociale.

Activitatea lor în slujba idealului național includeau mijloace de răspândire a culturii, dintre cele mai diverse, printre care și biblioteca.

Cunoscând importante grupări de intelectuali, românii din orașele bihorene, Beiuș și Oradea, au militat pentru constituirea cât mai multor societăți de acest gen.

Această preocupare activă de a constitui societăți sau reuniuni culturale s-a numărat mereu activitățile intelectualilor bihoreni.

În perioada 1850-1920, viața socială și spirituală a județului Bihor cunoaște o varietate deosebită, lucru dovedit de numărul mare de reuniuni, societăți și asociații înființate și grupate după diferite criterii.

Erau urmărite să nu-și depășească atribuțiile prevăzute în statute, chiar dacă aparent nu se sesiza acest lucru, și nu se întrezărea nicio restricție. În cazul în care se considera că activitățile desfășurate de ele lezau interesele statului, ele urmau să fie desființate sub orice formă. Unele societăți au supraviețuit o vreme mai îndelungată datorită faptului că au corespuns preocupărilor și interesului pe care le aveau membrii lor, și doar pentru că au fost capabile să evolueze o dată cu timpul. Scopul tuturor asociațiilor era: să educe, în primul rând, iar în al doilea rând, să ajute sau să distreze.[2]

BDD-A26140 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:49 UTC)

Dintre asociațiile și societățile bihorene cele mai renumite amintim: *Societatea de lectură* din Oradea , *Societatea „Samuil Vulcan"* din Beiuș, *Casina Română* din Beiuș, *Societatea pentru înființarea unei școli secundare românești de fete* din Oradea, *Reuniunea de cântări „Hilaria"* din Oradea, *Reuniunile învățătorilor români*, *Reuniunea culturală "Cele Trei Crișuri"*, *Despărțămintele Astrei* (Asociațiunea Transilvană pentru Literatura română și Cultura poporului Român) de la Beiuș, Oradea, Ceica, Marghita, Tinca, ș.a., Cercul civic, Cercul popular din Oradea – Velența și Oradea – Subcetate, *Societatea de arheologie și istorie a comitatului Bihor*, *Uniunea pentru educarea poporului din comitatul Bihor*, *Asociația prietenilor muzicii din Oradea*, *Societatea „Szigligeti"*, *Holnap* (Mâine)[3], ș.a..

Evident că, pe lângă acestea, cu siguranță, au mai funcționat și altele, dar care nu au făcut față timpurilor vitrege și nu au știut să-și mascheze, într-un fel sau altul, adevăratele intenții.

După 1918, în perioada interbelică, viața culturală a Bihorului a intrat într-o epocă de mari împliniri. Consolidarea acesteia s-a realizat în aceste părți de țară prin organizarea, așa cum am văzut, de asociații culturale, societăți, reuniuni, prin tipărirea de publicații și reviste, de cărți și ziare, etc.

În perioada interbelică, una dintre cele mai reprezentive societăți culturale a fost Reuniunea „Cele Trei Crișuri", fiind înființată în 1919 și compusă din trei secțiuni: *„Salonul permanent de artă Crișul Alb"*, *„Secțiunea de propagandă Crișul Negru"* și *„Secțiunea caselor naționale Crișul Negru"*. Societatea s-a remarcat rapid în diverse domenii ale periodei interbelice din partea de vest a țării. Multiplele inițiative întreprinse de societate, pot fi considerate drept forme moderne de progres și culturalizare corespunzătoare perioadei interbelice. Întemeierea de biblioteci a intrat în sfera de interes a societății încă de la începuturile ei. Astfel, în 1920, în Oradea, funcționa o importantă bibliotecă publică, rezultat al eforturilor membrilor Reuniunii „Cele Trei Crișuri". S-au făcut demersuri pentru a fi obținute gratuit cărți din partea cât mai multor autori, instituții sau a unor intelectuali, aceasta fiind principala modalitate de creștere a numărului de volume existente. După doi ani de muncă asiduuă, fondul de documente număra peste 2500 de volume. În câțiva ani ajunge să numere peste 4000 de volume, fapt ce putea fi considerat un considerabil progres.

Principala preocupare a conducerii reuniunii și a membrilor colectivului redacțional al revistei „Cele Trei Crișuri" a fost procurarea de cărți și periodice pentru bibliotecă. Astfel, foarte mulți cetățeni au fost convinși să facă donații, acestea fiind mijloace eficiente de dezvoltare a colecției bibliotecii. Pe lângă aceste donații erau efectuate și achiziții de cărți, astfel biblioteca publică a reuniunii orădene se îmbogățea cu noi cărți de cultură generală, literatură, istorie, sociologie etc. În cadrul bibliotecii existau trei secții ce cuprindeau cărți în limba română, franceză și italiană. Biblioteca punea la dispoziția cititorilor reviste și ziare românești și străine.

În primii ani de existență, biblioteca cunoaște o evoluție notabilă a fondului ei de carte și periodice, fiind vizitată și cercetată de un număr mare de utilizatori. În ceea ce privește biblioteca, strădaniile societății au fost orientate în trei direcții bine definite: realizarea unei propagande active în ceea ce privește scopul vizat; creșterea fondului de publicații al bibliotecii; asigurarea unui public cititor și crearea de condiții optime pentru funcționarea bibliotecii. Într-un final, toate aceste obiective au fost atinse atât datorită eforturilor depuse de membrii reuniunii, dar și datorită sprijinului necondiționat pe care i l-au dat numeroase persoane și edituri.

Reuniunea orădeană s-a preocupat de înființarea de biblioteci „populare" în așezările din vestul României. Atenția celor din conducerea reuniunii s-a îndreptat și spre locuitorii din așezările rurale, urmărindu-se, în acest sens, o concentrare a strădaniilor de emancipare a sătenilor, de luminare a lor. Astfel, s-au pus bazele unor „case de cetire", în satele unde au fost chemați membrii reuniunii. Acest gen de „case de cetire" au fost înființate în câteva localități din județ, cum ar fi: Tășad, Tulca etc., urmărindu-se apoi întemeierea de „biblioteci poporale" în satele bihorene.

Pe aproape întreaga regiune a granței de vest, din Banat până în Maramureș, reuniunea a reușit să întemeieze un număr de peste 160 de biblioteci populare. Reuniunea „Cele Trei Crișuri" urmează cu deplin succes propaganda culturală la sate pe regiunea granței. Anunță că s-au inaugurat în județul Satu-Mare alte două biblioteci sătești în comunele Boghiș și Doba, împreună cu membri ai „Legiunei române". În total Reuniunea numără 102 biblioteci sătești bine organizate pe județele de graniță[4].

Aceasta a creat un număr impresionant de biblioteci populare, prin care reuniunea comunica și întreținea legături strânse cu locuitorii din sate și orașe.

Prin această implicare a sa în viața culturală, reuniunea orădeană a contribuit la întărirea unității noastre culturale, îndeplinindu-și astfel unul din obiectivele majore ale programului ei patriotic.

Reuniunea, prin șezători, conferințe, biblioteci și cămine sătești, a făcut să sporească în sânul „împestrițat" al unei populații cu alte vederi, prestigiul unei totale transformări a existenței ei naționale și culturale.

Despre activitatea Reuniunii scriau și organe de presă românești dintre cele mai remarcabile de la acea vreme. Universul, din București, scria: „ În 1919, pe când, deși victorioasă, armata română nu izbutise încă să înnăbușe prin stăpânirea ei influența educației maghiare ce apăsase vreme îndelungată românismul robit, o instituție culturală bazată pe un întreg program de activitate și hotărâtă de a-l realiza, s-a afirmat cu puterea unei necesități sociale și culturale românești. E vorba de instituția culturală

BDD-A26140 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:49 UTC)

„Cele Trei Crişuri", urmărind propaganda românească pe regiunile graniței de apus, în cultură, în artă, în viața socială, pretutindeni."

În articolul *Scrisori din Satu-Mare. Cu ocazia aniversării unui deceniu de la Unire*[5] A. Davidescu subliniază importanța existenței „instituției culturale" – Reuniunea „Cele Trei Crișuri" - în zona de vest a țării. „La 10 ani de la Unire, s-a ajuns în județ de la 63 de învățători români, la 486. Se pare că au fost necesari 10 ani pentru ca şcolile să aibe o populație şcolară de 17.981 de elevi. La fel şi şcolile secundare. De asemenea, s-au înființat trei şcoli secundare româneşti şi au fost transformate alte trei din maghiare în româneşti. Au existat cursuri pentru adulți, iar profesorii care nu au reuşit să-şi însuşească limba, au fost înlocuiți cu români tineri şi entuziaşti. Mai ales în oraşul Satu-Mare, unde în 1918 abia se auzea vorbindu-se româneşte, treptat limba statului a fost introdusă peste tot şi astfel ea şi-a recâştigat drepturile ce i se cuvenea.

Pe măsură ce cultura românească căpăta putere în oraşele aproape maghiarizate, pe măsură ce instituțiile româneşti luau locul celor maghiare, nici satele nu erau neglijate. Societățile culturale au ieşit ca din pământ. Intelectualii de aici, care suferiseră în timpul dominației, uniți cu cei veniți din România Liberă, au activat în toate direcțiile pentru împărțirea slovei şi limbii româneşti. Pe lângă Astra, Ateneul popular şi Liga culturală, meritul desigur îi revine şi Reuniunii „Cele Trei Crişuri" care nu au încetat o clipă să se ocupe de satele şi oraşele noastre.

În condițiile regimului dualist, românii din monarhie au încercat, şi în multe cazuri au reuşit, să desfăşoare o largă acțiune în direcția înființării de societăți de lectură şi a societăților de cultură, urmărind cultivarea limbii şi a istoriei naționale ca principale mijloace de dezvoltare a culturii naționale.

Pentru românii din Bihor, care au suportat secole de-a rândul dominația străină, accesul la carte a fost mult mai dificil, deşi a existat o apetență reală pentru aceasta. Intelectualii români au conlucrat pentru întemeierea de biblioteci, în aşezările mai importante din județ, cum au fost Oradea şi Beiuş, dar şi în localitățile rurale, unde era resimțită lipsa de carte şi presă românească.

Bibliotecile societăților culturale înființate în județ, stăteau la dispoziția membrilor lor, şi nu numai. Unele aveau caracter închis şi erau, de cele mai multe ori, specializate pe anumite domenii. Dar, în cea mai mare parte, bibliotecile societăților au avut un fond considerabil de carte şi presă pentru a satisface setea de cultură, de carte şi lectură a românilor aflați pe teritoriul județului Bihor.

Societățile ofereau posibilități reale de comunicare şi accesul nelimitat la carte, la informație. Din această cauză a existat o preocupare mereu activă pentru înființarea de societăți şi reuniuni culturale, precum şi înființarea de biblioteci în cadrul acestora, fiind extrem de utile propăşirii culturale şi naționale a românilor din vestul țării.

În localitățile bihorene, la sfârşitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, au existat preocupări culturale notabile – şcoli inferioare şi superioare, biblioteci, tipografii, spectacole muzicale şi teatrale, precum şi un public receptiv, conectat la marile curente europene de idei ale timpului. De-a lungul existenței lor, societățile culturale bihorene au acționat pentru atragerea intelectualității în munca de educație a maselor, în creația de valori spirituale şi orientarea lor spre cei mulți şi oprimați.

Bogata activitate desfăşurată de societățile de cultură bihorene pentru răspândirea cărții, şi implicit pentru dezvoltarea învățământului în limba română, prin toate acțiunile întreprinse, dovedeşte caracterul înaintat, progresist al acestor asociații, contribuind astfel la opera de redeşteptare națională a românilor, şi la mobilizarea lor în lupta pentru libertate şi unitate națională, cât şi la cultivarea limbii şi trezirea gustului de a citi.

Note:

1. Înființate de aceste societăți.
2. *Istoria oraşului Oradea*, Oradea, Editura Cogito, 1995, p. 274.
3. Societate literară de elită la Oradea.
4. „Cele Trei Crişuri", An IX, nr.2, februarie 1928, rubrica Memento.
5. A. Davidescu, *Mişcarea culturală pe granița de Apus*, în „Cele Trei Crişuri" – anale culturale, An IX, Număr închinat Ardealului şi Banatului, cu ocazia împlinirii primului deceniu de la Unire, nov.-dec., 1928, Oradea, nr. 11-12, p. 186-187.

Bibliography:

Cele trei Crişuri. *Revistă de cultură*, prima serie, nr. 1-12, 1920-1944.

Istoria oraşului Oradea – The History of Oradea City, coordonator Liviu Borcea, Oradea, Editura Cogito, 1995, 520 p.

Crăciun, Ioachim. *Cartea românească în Transilvania- The Romanian Book in Transylvania* în: Scriptum, 1, 1943, p. 40-46.

Dejeu, Petre. *Instituțiunile culturale din municipiul Oradea și județul Bihor – The Cultural Institutions of the city of Oradea and Bihor County*. București, 1937 vol.II, 1925-1937. 320p.

Densușianu, Nicolae. *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și Transilvaniei: raport înaintat Academiei Române – Historical research in the archives and libraries from Hungary and Trasylvania region: report submitted to the Romanian Academy*. București, 1880, 12-24p. (Academia Română. Memoriile Secțiunii istorice). Seria III, tom 1, mem.6)

BDD-A26140 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:49 UTC)